

Fontys Hogescholen

Pedagogisch Management Kinderopvang

Beperkte opleidingsbeoordeling

Inleiding

Dit visitatierapport bevat de beoordeling van de bestaande hbo bacheloropleiding Pedagogisch Management Kinderopvang (PMK) van Fontys Hogescholen. De beoordeling is uitgevoerd door een visitatiepanel dat door NQA in opdracht van Fontys Hogescholen is samengesteld. Het panel is in overleg met de opleiding samengesteld en is voorafgaand aan de visitatie goedgekeurd door de NVAO.

Het rapport beschrijft de bevindingen, overwegingen en conclusies van het panel. Het is opgesteld conform het *Beoordelingskader voor de beperkte opleidingsbeoordeling* van de NVAO (22 november 2011) en het *NQA Protocol 2012 voor de beperkte opleidingsbeoordeling*.

De visitatie heeft plaatsgevonden op 20 en 21 november 2012.

Het visitatiepanel bestond uit:

De heer P.Th.N. Kooiman (voorzitter, domeindeskundige)

Mevrouw dr. G.M. van der Aalsvoort (domeindeskundige)

Mevrouw J.A.M. Hoex (domeindeskundige)

Mevrouw E. de Vries (studentlid)

Mevrouw ing. I.J.M. de Jong, auditor van NQA, trad op als secretaris van het panel.

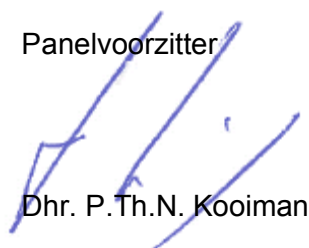
Bij de aanvraag werd door de instelling een kritische reflectie aangeboden die naar vorm en inhoud voldeed aan de eisen van het desbetreffende beoordelingskader van de NVAO en aan de eisen van het *NQA Protocol 2012*.

Het panel heeft de kritische reflectie bestudeerd en een bezoek aan de opleiding gebracht. De kritische reflectie en alle overige (mondeling en schriftelijk) verstrekte informatie hebben het visitatiepanel in staat gesteld om tot een weloverwogen oordeel te komen.

Het visitatiepanel verklaart dat de beoordeling van de opleiding in onafhankelijkheid heeft plaatsgevonden.

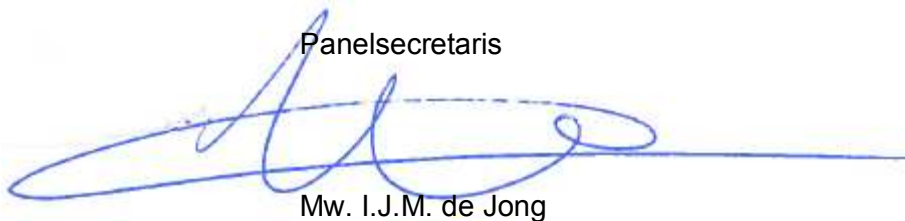
Utrecht, 28 januari 2013

Panelvoorzitter

Dhr. P.Th.N. Kooiman

Panelsecretaris

Mw. I.J.M. de Jong

Samenvatting

Het panel beoordeelt de opleiding Pedagogisch Management Kinderopvang van Fontys Hogescholen in haar geheel als **voldoende**.

Standaard 1 Beoogde eindkwalificaties - Voldoende

De bacheloropleiding Pedagogisch Management Kinderopvang wordt aangeboden in twee varianten: voltijd en deeltijd. De opleiding leidt studenten op voor managementfuncties in de sector kinderopvang, bijvoorbeeld locatiemanager, procescoördinator, adviseur pedagogisch beleid of pedagogisch beleidsmedewerker. Studenten worden opgeleid tot beroepsbeoefenaren die betrokken zijn bij de uitvoering, coördinatie en/of aansturing van locaties voor kinderopvang, peuterspeelzaalwerk, buitenschoolse opvang of voor- en vroegschoolse educatie. De opleiding zet binnen een pedagogische context van kinderopvang het managen centraal. De vakdomeinen management, pedagogiek, educatie en ondernemerschap vormen daarvoor de basis. In 2007 is een landelijk beroepsprofiel en opleidingsprofiel opgesteld. In het opleidingsprofiel zijn zeven relevante en samenhangende beroepsgerelateerde kerncompetenties vastgelegd. De competenties sluiten aan bij internationale hbo-bachelorkwalificaties. De opleiding is relatief jong, maar heeft door een breed gedragen en helder beroeps- en opleidingsprofiel een duidelijk fundament gelegd. Het werkveld is vertegenwoordigd in een werkveldadviesraad. De opleiding gaat daarnaast zelf actief op zoek naar actuele ontwikkelingen in het werkveld. De competenties zijn zodanig geformuleerd dat er voldoende ruimte is om de ontwikkelingen in te passen. Voor de opleiding is een punt ter overweging de naam van de opleiding: Pedagogisch Management *Kinderopvang*. De opleiding geeft studenten een bredere opleidingsbasis (management en pedagogiek) mee dan de huidige naam impliceert.

Standaard 2 Onderwijsleeromgeving - Goed

De opleiding is voor beide varianten opgebouwd uit drie fasen: de propedeuse (jaar 1), de hoofdfase (jaar 2 en 3) en de afstudeerfase (jaar 4). Elke fase wordt afgesloten met een competentie-examen. Het programma is vormgegeven aan de hand van leerarrangementen van elk 15 EC. De leerarrangementen zijn gebaseerd op de vier vakdomeinen: pedagogiek, educatie, management en ondernemerschap. De opleiding heeft voor elke kerncompetentie een CPLTS-schema uitgewerkt: competenties, prestatie-indicatoren, leerarrangementen, toetsing en studiepunten. De schema's zijn helder en consistent uitgewerkt. In de handleidingen per leerarrangement is weergegeven aan welke competenties studenten werken, welke producten studenten moeten leveren en is de uitwerking van de CPLTS-schema's opgenomen. In de Body of Knowledge is de kennisbasis van de opleiding uitgewerkt. De kennisbasis bestaat uit drie hoofddomeinen: pedagogiek/educatie, management en communicatie. Via prestatie-indicatoren is de kennisbasis in verband gebracht met de competenties. Het panel is van oordeel dat de opleiding qua theoretische basis en literatuur goed in elkaar zit. De koppeling tussen theorie en praktijk, door middel van kritische beroepssituaties, vindt het panel positief. De opleiding werkt nauw samen met het werkveld, zo zijn er bijvoorbeeld bijeenkomsten met stagebegeleiders om hen te informeren over competentiegericht opleiden en begeleiden.

Studenten brengen een substantieel deel van de opleiding door in de beroepspraktijk. Het panel is dan ook van oordeel dat de opleiding de komende jaren aandacht moet hebben voor het vaststellen en borgen van specifieke eisen aan de buitenschoolse begeleiding van studenten.

De onderzoekslijn wordt komend studiejaar (2012-2013) explicieter uitgewerkt en ingevoerd in het curriculum. Het onderwijs is vanuit een competentiegerichte en ontwikkelingsgerichte visie vormgegeven en het panel is zeer positief over de goede uitwerking van het didactische concept. Dit is zichtbaar in de werkwijze van docenten en studenten. De opleiding verdient een compliment voor de wijze waarop zij het competentiegerichte opleiden heeft doorgevoerd in de opleiding.

Studenten krijgen voor zowel binnenschoolse- als buitenschoolse activiteiten een vaste studieloopbaanbegeleider aangewezen. Studenten waarderen het 'maatjessysteem', waarbij studenten uit het tweede jaar eerstejaarsstudenten op hun verzoek begeleiden bij vragen die zij hebben over de opleiding of het beroep. Het panel en de studenten zijn positief over de docenten die de opleiding verzorgen en ook de voorzieningen worden positief beoordeeld en zijn voldoende aanwezig.

Standaard 3 Toetsing en gerealiseerde eindkwalificaties - Voldoende

De opleiding heeft een inzichtelijk, transparant en coherent systeem van toetsen. De toetsen zijn van goed niveau en sluiten aan op de leerstof. Het toetsbeleid is vastgelegd in het *Toetsbeleid PMK, 2008*. Verder zijn reglementen en procedures vastgelegd in de OER en in de CPLTS-schema's zijn de verschillende toetsvormen vastgelegd. In lijn met het didactisch concept toetst de opleiding competentiegericht. Elke opleidingsfase wordt afgesloten met een summatieve toets: het competentie-examen (CE). Voorafgaand aan het CE vult de student een assessmentmatrix met bewijsmateriaal in. De opleiding zorgt er door het matrixsysteem voor dat studenten gedurende de opleiding integraal aan hun competenties werken en dat zij snappen waartoe bepaalde leeractiviteiten dienen.

Het panel is zeer positief over de zorgvuldige procedure die de opleiding heeft ingevoerd om de kwaliteit van toetsen te borgen. De opleiding heeft een toetsbeleidsgroep die, samen met de examencommissie, de kwaliteit van de toetsen borgt. De toetsbeleidsgroep bestudeert elke kennis- en casustoets voordat die wordt afgenomen bij studenten, screent de resultaten en past eventueel correcties toe. Het panel is positief over het feit dat docenten regelmatig (georganiseerd) met elkaar in overleg gaan over de toetsing en beoordeling.

Studenten zijn tevreden over de voorbereiding op het afstuderen, dat onder andere door kleinere onderzoeken in de beroepsproducten gebeurt. Het beoordelen van het eindniveau van de student vindt plaats aan de hand van CE3, waarin de student de afstudeeropdracht onder andere presenteert en verdedigt. Studenten realiseren de boogde eindkwalificaties, zo blijkt uit bestudering van verschillende dossiers en uit het oordeel van werkveldvertegenwoordigers. Ten aanzien van de helderheid en haalbaarheid van de onderzoeksvraag in het afstudeeronderzoek heeft het panel een aantal kanttekeningen. Daarnaast raadt het panel de opleiding aan feedback aan de student op te nemen op het beoordelingsformulier.

Inhoudsopgave

1	Basisgegevens van de opleiding	9
2	Beoordeling	13
	Standaard 1 Beoogde eindkwalificaties	13
	Standaard 2 Onderwijsleeromgeving	15
	Standaard 3 Toetsing en gerealiseerde resultaten	20
3	Eindoordeel over de opleiding	27
4	Aanbevelingen	29
5	Bijlagen	31
	Bijlage 1: Eindkwalificaties van de opleiding	33
	Bijlage 2: Overzicht opleidingsprogramma	35
	Bijlage 3: Deskundigheden leden visitatiepanel en secretaris	38
	Bijlage 4: Bezoekprogramma	44
	Bijlage 5: Bestudeerde documenten	48
	Bijlage 6: Overzicht bestudeerde afstudeerwerken	50
	Bijlage 7: Verklaring van volledigheid en correctheid	52

1 Basisgegevens van de opleiding

Administratieve gegevens van de opleiding

1. Naam opleiding in CROHO	Pedagogisch Management Kinderopvang
2. Registratienummer opleiding in CROHO	30012
3. Oriëntatie en niveau	hbo bachelor
4. Aantal studiepunten	240 EC
5. Varianten	Voltijd en deeltijd
6. Locatie	Den Bosch
7. Jaar vorige visitatie en datum besluit NVAO	Vorige visitatie TNO: 16-04-2008 Besluit NVAO: 20-05-2008
8. Code of conduct	Ja

Administratieve gegevens van de instelling

9. Naam instelling	Fontys Hogescholen
10. Status instelling	Bekostigd
11. Resultaat instellingstoets kwaliteitszorg	Nog niet van toepassing

Kwantitatieve gegevens over de opleiding

Tabel 1. Studenten algemeen	<i>Instroomcohort</i>				
<i>Inschrijvingsjaar</i>	2008	2009	2010	2011	2012
	x-4	x-3	x-2	x-1	x
Totaal aantal ingeschreven studenten vt	23	59	91	114	115
Totaal aantal instromende studenten vt	23	44	53	52	41
Totaal aantal geslaagden vt	8	nvt	nvt	nvt	
Totaal aantal ingeschreven studenten dt	nvt	18	35	47	36
Totaal aantal instromende studenten dt	nvt	18	24	25	9
Totaal aantal geslaagden dt	nvt	nvt	nvt	nvt	

Tabel 2A. Studenten specifiek: instroom vt	<i>Instroomcohort</i>				
<i>Inschrijvingsjaar</i>	2008	2009	2010	2011	2012
	x-4	x-3	x-2	x-1	x
Instroom totaal vt	23	44	53	52	41
Percentage instroom in propedeuse	100%	100%	98%	98%	98%
Percentage instroom vooropleiding havo	52%	39%	42%	54%	55%
Percentage instroom vooropleiding vwo	4%	16%	13%	6%	5%
Percentage instroom vooropleiding mbo	30%	27%	34%	37%	37%
Percentage instroom overig	13%	18%	11%	4%	3%

Tabel 2B. Studenten specifiek: instroom dt		<i>Instroomcohort</i>				
<i>Inschrijvingsjaar</i>		2008	2009	2010	2011	2012
		x-4	x-3	x-2	x-1	x
Instroom totaal dt		nvt	18	24	25	9
Percentage instroom in propedeuse		nvt	100%	96%	100%	100%
Percentage instroom vooropleiding havo		nvt	6%	4%	12%	0%
Percentage instroom vooropleiding vwo		nvt	0%	0%	0%	0%
Percentage instroom vooropleiding mbo		nvt	61%	75%	76%	100%
Percentage instroom overig		nvt	33%	21%	12%	0%

Tabel 3A. Uitval in % uit het eerste jaar van instroom vt				
<i>Instroomcohort</i>	2008	2009	2010	2011
Percentage uitval gemeten na 1 jaar	35%	48%	47%	46%

Tabel 3B. Uitval in % uit het eerste jaar van instroom dt				
<i>Instroomcohort</i>	2008	2009	2010	2011
Percentage uitval gemeten na 1 jaar	nvt	39%	50%	44%

Tabel 4A. Uitval in % uit de bachelor van herinschrijvers vt (cumulatief)				
<i>Instroomcohort</i>	2008	2009	2010	2011
Percentage uitval in het 2 ^e leerjaar	0%	4%	4%	
Percentage uitval in het 3 ^e leerjaar	8%	4%		
Percentage uitval in het 4 ^e leerjaar	0%			

Tabel 4B. Uitval in % uit de bachelor van herinschrijvers dt (cumulatief)				
<i>Instroomcohort</i>	2008	2009	2010	2011
Percentage uitval in het 2 ^e leerjaar	nvt	5%	17%	
Percentage uitval in het 3 ^e leerjaar	nvt	18%		
Percentage uitval in het 4 ^e leerjaar	nvt			

Tabel 5. Rendement in % van herinschrijvers vt en dt				
<i>Instroomcohort</i>	2008	2009	2010	2011
Diploma behaald gemeten na 1 jaar	0%	0%	0%	0%
Diploma behaald gemeten na 2 jaar	0%	0%	0%	0%
Diploma behaald gemeten na 3 jaar	0%	0%	0%	0%
Diploma behaald gemeten na 4 jaar (vt)	53%	0%	0%	0%

Tabel 6. Opleidingsniveau docenten	
Aantal docenten verbonden aan de opleiding	aantal: 8
Aandeel docenten met een master	62,5%
Aandeel docenten met een PhD	12,5%

Tabel 7. Gerealiseerde docent-studentratio	
Aantal fte's OP verbonden aan de opleiding	fte: 5,60 OP (incl. 1 gastdocent = 0,15 fte)
Huidige aantal voltijd studenten	115
Docent-studentratio	1:20,5

Gemiddeld aantal contacturen

Definitie contacturen: het gemiddeld aantal klokuren per studieweek (42 studieweken per jaar) aan geprogrammeerde contacturen, voor ieder leerjaar van de opleiding.

Tabel 8. Overzicht aantal contacturen	
<i>Leerjaar</i>	<i>Aantal contacturen</i>
Leerjaar 1	26 uur
Leerjaar 2	22 uur
Leerjaar 3 / exclusief minor	20 uur
Leerjaar 4	20 uur

2 Beoordeling

Het visitatiepanel beschrijft hieronder per standaard van het NVAO beoordelingskader de bevindingen, overwegingen en conclusies. Het eindoordeel over de opleiding volgt in hoofdstuk 3.

De opleiding Pedagogisch management kinderopvang is in 2008 gestart met een voltijdse variant, gevolgd door de deeltijdvariant in 2009. In 2012 zijn de eerste acht studenten van de voltijdvariant afgestudeerd.

Standaard 1 Beoogde eindkwalificaties

De beoogde eindkwalificaties van de opleiding zijn wat betreft inhoud, niveau en oriëntatie geconcretiseerd en voldoen aan internationale eisen.

Bevindingen

Beroep

De bacheloropleiding Pedagogisch Management Kinderopvang leidt studenten op voor managementfuncties in de sector kinderopvang. Binnen die sector vallen bijvoorbeeld kinderopvang, gastouderopvang, voorscholen, peuterspeelzalen, VVE-locatie (voor- en vroegschoolse educatie) en centra voor buitenschoolse opvang. Studenten worden opgeleid tot beroepsbeoefenaren die betrokken zijn bij de uitvoering, coördinatie en/of aansturing van locaties voor kinderopvang, peuterspeelzaalwerk, buitenschoolse opvang of VVE. Namen van functies zijn bijvoorbeeld: locatiemanager, procescoördinator, adviseur pedagogisch beleid of pedagogisch beleidsmedewerker. De opleiding zet binnen een pedagogische context van kinderopvang het managen centraal. De vakdomeinen management, pedagogiek, educatie en ondernemerschap vormen daarvoor de basis.

Competenties

In 2007 is een beroepsprofiel uitgewerkt dat in samenwerking met (werkveld-) vertegenwoordigers uit de domeinen management, pedagogiek en educatie is ontwikkeld. Destijds is het beroepsprofiel ter validering voorgelegd aan een responsgroep met vertegenwoordigers uit het werkveld. Vervolgens is het beroepsprofiel samen met de hogescholen Fontys, Windesheim en Inholland¹ uitgewerkt in een landelijk opleidingsprofiel. In het opleidingsprofiel zijn zeven beroepsgerelateerde kerncompetenties vastgelegd. De zeven competenties zijn vervolgens uitgewerkt in prestatie-indicatoren op drie olopende niveaus, waarbij niveau 3 het beoogde eindniveau weerspiegelt. In bijlage 1 zijn de zeven competenties opgenomen. Het panel is van oordeel dat de zeven competenties samenhangend en relevant zijn voor het beroep.

---

¹ Inholland was destijds voornemens om de opleiding PMK te starten.

Het Landelijk opleidingsoverleg PMK i.o. (LOO PMK i.o.) heeft het beroepsprofiel, het opleidingsprofiel en de competenties bijgesteld en vastgesteld. Daarbij is tevens de expertise van de Landelijke werkveldadviesraad en de beroepenveldcommissies van de opleidingen ingezet. De opleiding bereidt momenteel een aanvraag voor ter erkenning van het landelijk profiel door de HBO-raad. De belangrijkste drijfveer daarvoor is bijdragen aan het vergroten van de herkenbaarheid van de opleiding.

Het panel stelt vast dat de opleiding door het betrekken van vakdeskundigen en werkvelddeskundigen bij het opstellen en vaststellen van het beroepsprofiel in voldoende mate de relevantie van deze opleiding legitimeert. Het panel juicht de wens van de opleiding toe om erkenning voor het opleidingsprofiel bij de HBO-raad aan te vragen.

Dublin descriptor

De opleiding heeft in een matrix de zeven competenties gekoppeld aan de Dublin descriptor. Uit de matrix blijkt dat de competenties de descriptor weerspiegelen en duidelijk laat zien bij welke competentie bijvoorbeeld oordeelsvorming of communicatie aan de orde komt.

Betrokkenheid werkveld

Het LOO PMK i.o. werkt aan de voltooiing van een landelijke werkveldadviesraad, met daarnaast twee regionale werkveldadviesraden (Fontys en Windesheim). Het panel heeft de samenstelling van de werkveldadviesraad van de opleiding en de notulen bestudeerd. Uit die bestudering blijkt dat het werkveld in voldoende mate is vertegenwoordigd. Uit de notulen blijkt dat de raad gemiddeld drie keer per jaar bijeenkomt en dat zij actuele ontwikkelingen uit het werkveld onder de aandacht van de opleiding brengt. Uit het gesprek met enkele vertegenwoordigers van het werkveld blijkt tevens een betrokken houding van het werkveld bij de opleiding.

In de vorige visitatie (2008) is opgemerkt dat er meer aandacht voor de leeftijdscategorie van 12-16 jaar in de opleiding zou moeten zijn en dat de werkveldadviesraad uitgebreid zou moeten worden met specifieke vertegenwoordiging op dit gebied. Uit onderzoek van de opleiding blijkt dat er in het werkveld nauwelijks sprake is van tieneropvang in aanvulling op het reguliere kinderopvangaanbod. De opleiding besteedt wel aandacht aan de ontwikkeling van kinderen in deze leeftijdscategorie tijdens colleges Ontwikkelingspsychologie. Het panel is van oordeel dat de opleiding daarmee voldoende aandacht heeft voor deze leeftijdscategorie en onderschrijft de keuze van de opleiding om de werkveldadviesraad niet specifiek daarop uit te breiden.

Actualiteit

Het panel merkt op dat de opleiding zeer goed in staat is om de actuele ontwikkelingen in het beroep te volgen en daarop in te spelen. Zij krijgt input vanuit de werkveldadviescommissie, maar gaat zelf ook actief op zoek naar ontwikkelingen waar zij bij aan kan sluiten. De competenties zijn zodanig geformuleerd dat er voldoende ruimte is om de actuele ontwikkelingen vervolgens in te kunnen passen in de opleiding.

Het panel vraagt de aandacht van de opleiding voor het ontwikkelen van een visie op het toekomstperspectief van de opleiding. Door de huidige ontwikkelingen in het werkveld van de kinderopvang (door de economische crisis sluiten kinderopvangorganisaties of wordt er flink bezuinigd) wordt het werkveld voor studenten kleiner. Studenten zouden met deze opleiding in meer werkvelden terecht kunnen dan alleen in de kinderopvang. Er is immers een brede opleidingsbasis (management en pedagogiek), terwijl de naam pedagogisch management *kinderopvang*, een smalle basis impliceert. Enkele studenten geven in het gesprek met het panel aan dat zij de naam van de opleiding liever aangepast zien in Pedagogisch management.

De opleiding is goed in het aanpassen aan de actuele ontwikkelingen in het werkveld kinderopvang, maar een duidelijke visie op het verbreden van de mogelijkheden van studenten in aanpalende werkvelden binnen het pedagogisch domein vindt het panel een aandachtspunt voor de verdere ontwikkeling van deze jonge opleiding.

Overwegingen en conclusie

De opleiding is relatief jong, maar heeft door een breed gedragen en helder beroeps- en opleidingsprofiel een duidelijk fundament gelegd. Het panel vindt de competenties relevant en samenhangend. De competenties zijn geconcretiseerd en de opleiding toont aan dat de competenties aansluiten bij de Dublin descriptoren. Verder is het panel positief over de wijze waarop de opleiding aandacht heeft voor actuele ontwikkelingen in het werkveld. Het werkveld is nauw betrokken bij de opleiding, zowel op regionaal als (binnenkort) op landelijk niveau. Het panel geeft de opleiding ter overweging mee na te denken over de visie van de opleiding op de veranderende economische situatie in het werkveld kinderopvang en een perspectief op een brede(re) beroepsinzet in het pedagogisch domein.

Het panel komt op basis van bovenstaande overwegingen voor beide varianten tot het oordeel **voldoende**.

Standaard 2   Onderwijsleeromgeving

Het programma, het personeel en de opleidingsspecifieke voorzieningen maken het voor de instromende studenten mogelijk de beoogde eindkwalificaties te realiseren.

Bevindingen

Opbouw programma

De opleiding is voor beide varianten opgebouwd uit drie fasen: de propedeuse (jaar 1), de hoofdfase (jaar 2 en 3) en de afstudeerfase (jaar 4). Elke fase wordt afgesloten met een competentie-examen. Het programma is vormgegeven aan de hand van leerarrangementen (15 EC). De leerarrangementen zijn gebaseerd op de vier vakdomeinen: pedagogiek, educatie, management en ondernemerschap. De leeromgeving is ingericht vanuit vier leerlijnen en per 2012-2013 wordt daar een vijfde leerlijn Onderzoek aan toegevoegd. In de volgorde van leerarrangementen wijken de varianten af. In bijlage 2 zijn overzichten van het voltijd- en deeltijdprogramma opgenomen. Voor het deeltijdprogramma geldt dezelfde inhoud, zij het in een andere volgorde.

Vertaling competenties naar programma

De opleiding heeft voor elke kerncompetentie een CPLTS-schema uitgewerkt (competenties, prestatie-indicatoren, leerarrangementen, toetsing, studiepunten). Uit bestudering van de schema's blijkt dat de prestatie-indicatoren per niveau goed aansluiten op de competenties. Het is duidelijk en helder welke vorm van toetsing aan elk leerarrangement gekoppeld is en hoeveel studiepunten daarbij gelden. In de vorige visitatie is opgemerkt dat de competentiekaarten nog niet volledig waren uitgewerkt. Het panel stelt op basis van de huidige visitatie vast, dat alle competentiekaarten in de vorm van CPLTS-schema's helder en consistent zijn uitgewerkt.

In de handleidingen per leerarrangement is weergegeven aan welke competenties studenten werken en welke producten studenten moeten opleveren en waarin de uitwerking van de CPLTS-schema's is opgenomen. Het panel heeft de handleidingen bestudeerd en stelt vast dat de opbouw en structuur van handleidingen consistent kan. In elke handleiding is de benodigde informatie beschikbaar, maar een eenduidige wijze van opbouw en beschrijving zou de toegankelijkheid van de informatie vergroten. Studenten maken hier overigens geen opmerkingen over, zo blijkt uit het gesprek van de studentvertegenwoordiging met het panel. Aan het begin van elk kwartaal is er een startsessie waarin de docent de doelen van het kwartaal toelicht. Studenten zijn positief over deze toelichting: het is voor hen duidelijk wat het onderwijs in die komende periode inhoudt.

Kennis

De kennisbasis van de opleiding is uitgewerkt in de Body of Knowledge, die is vastgesteld door het landelijk overleg en tot stand is gekomen met medewerking van het werkveld. De kennisbasis bestaat uit drie hoofddomeinen (pedagogiek/educatie, management en communicatie). Via prestatie-indicatoren is de kennisbasis in verband gebracht met de competenties. De kennisbasis is het uitgangspunt voor de literatuurlijst. De literatuurlijst wordt jaarlijks met de opleidingscommissie en de vakdocenten geactualiseerd en vastgesteld.

Het panel heeft de literatuurlijst bestudeerd en stelt vast dat de literatuur relevant en degelijk is. Overigens is geen internationale literatuur opgenomen in de lijst. In de lessen worden veel artikelen verspreid onder studenten. Het panel is van oordeel dat de opleiding qua theoretische basis en literatuur goed in elkaar zit. Ook de mediatheek is voldoende toegerust met studiemateriaal.

Beroepsvaardigheden

Studenten leren in verschillende vormen beroepsvaardigheden aan. Onder andere door stage, door het uitwerken van kritische beroepssituaties voor de leerarrangementen en door vaardigheidstrainingen. Het panel is positief over de kritische beroepssituaties die de opleiding heeft ontwikkeld. Er is bijvoorbeeld ruim aandacht voor de het trainen van gespreksvaardigheden. Studenten ontvangen veel feedback op hun beroepsvaardigheden in de trainingen en bij coachingsgesprekken. De koppeling tussen theorie en praktijk door middel van kritische beroepssituaties vindt het panel positief. Studenten kunnen zelf uitdagingen zoeken in de uitwerking van de kritische beroepssituaties.

Stage

De opleiding kent een stagedeel van 70 EC in het programma. Gedurende de opleiding zijn studenten in alle leerjaren wekelijks op het stagebedrijf aanwezig. In de stages is een opbouw te herkennen die past binnen de competentie-ontwikkeling van de student. In het eerste jaar staat de stage in het teken van oriëntatie en in de latere jaren stuurt de student steeds meer op de eigen competentie-ontwikkeling. De opleiding heeft doelen, kenmerken en eisen voor de stages vastgelegd in de *Stagehandleiding*.

Voor deeltijdstudenten geldt dat zij de stage tijdens het werkplekleren op hun eigen locatie en/of binnen hun eigen organisatie uitvoeren. Soms zal dit werkplekleren onder werktijd plaatsvinden, in andere gevallen werkt de student extra. Als de deeltijdstudent uit een ander werkveld komt, zoekt hij een stageplaats voor (minimaal) één dag per week.

Aan de stagebegeleider op het stagebedrijf worden de volgende eisen gesteld: heeft hbo werk- en denkniveau en is bij voorkeur leidinggevende. De opleiding controleert de kwaliteit van de stagebedrijven vooraf aan de hand van een op papier ingevulde werkplekscan. Het panel heeft de stagehandleiding en de werkplekscan bekeken en is van oordeel dat de eisen die de opleiding stelt aan de stagebedrijven en stagebegeleiding explicieter gesteld en gecontroleerd kunnen worden met name op het niveau van de begeleiding op de werkplek. Door het relatief korte bestaan van de opleiding en het beroep, is het in het beroepenveld nog niet altijd duidelijk over welke kwalificaties studenten beschikken en wat de gewenste ontwikkelingsrichting is of zou moeten zijn. De opleiding werkt nauw samen met het werkveld om dat meer duidelijk te maken. Zo zijn er bijeenkomsten met stagebegeleiders om hen te informeren over competentiegericht opleiden en het beroepsperspectief dat de opleiding nastreeft. De opleiding werkt hard aan het duidelijk maken van bovenstaande aan het beroepenveld. Studenten brengen een groot deel van de opleiding door in de beroepspraktijk (ongeveer 70 EC). Het panel is dan ook van oordeel dat de opleiding de komende jaren aandacht moet hebben voor het vaststellen en borgen van specifieke eisen aan de begeleiding van studenten.

Onderzoeksvaardigheden

Het opzetten en uitvoeren van en rapporteren over praktijkgericht onderzoek is binnen de opleiding gekoppeld aan diverse competenties en geïntegreerd in verschillende leerarrangementen. Het onderwijs in de propedeuse en hoofdfase is gericht op voorbereiding op het afstudeeronderzoek in het laatste jaar. De onderzoekslijn wordt komend studiejaar (2012-2013) explicieter uitgewerkt en ingevoerd in het curriculum. Het panel vindt dat een positieve ontwikkeling, gezien de opmerkingen die het panel maakt over de onderzoeksvraag bij het afstuderen (standaard 3).

Studielast

Voltijdstudenten geven in het gesprek met het panel aan dat met een strak tijdsschema de opleiding goed te doen is. Voor deeltijdstudenten blijkt de studielast hoog, maar zij geven ook aan dat zij weten waar ze aan beginnen. Uit de *NSE 2012* blijkt dat zowel voltijd als deeltijdstudenten positief zijn over de volgende onderdelen: studielast, aansluiting tussen studiepunten en daadwerkelijke studielast en spreiding van de studielast over het leerjaar.

Didactisch concept en werkvormen

Het onderwijs is vanuit een competentiegerichte en ontwikkelingsgerichte visie vormgegeven. Het programma is ingericht vanuit vier leerlijnen: integrale leerlijn, conceptuele leerlijn, vaardighedenleerlijn en de reflectieve leerlijn. Vanaf studiejaar 2012-2013 komt de onderzoekleerlijn daar bij. De opleiding heeft de werkvormen afgestemd op de leerlijnen en de programmaonderdelen. Een voorbeeld is de integrale leerlijn waar in de thema's de volgende werkvormen worden toegepast: uit de beroepspraktijk afkomstige taken, beroepsdiensten, beroepsproducten, zelfstudie, groepswerk, instructie via colleges, begeleiding via tutorgroepen en consultatie van experts.

Het didactisch concept van de opleiding is goed uitgewerkt en duidelijk zichtbaar in de werkwijze van docenten en studenten. Studenten weten gedurende de opleiding steeds aan welke competenties zij werken. De opleiding verdient een compliment voor de wijze waarop zij het competentiegerichte opleiden heeft doorgevoerd in de opleiding.

Aansluiting op vooropleiding

De opleiding hanteert toelatingseisen die zijn vastgelegd in de Onderwijs- en Examenregeling (OER). Om de aansluiting op de vooropleiding voor studenten zo goed mogelijk te laten verlopen zet de opleiding verschillende middelen in. Er is bijvoorbeeld afstemmingsoverleg met toeleverende scholen en studenten moeten de taaltoets in de propedeuse succesvol afronden. Voor het behalen van de taaltoets is het volgen van een efficiëntieprogramma mogelijk voor studenten. Uit het gesprek met studenten blijkt dat zij hebben ervaren dat de opleiding goed aansluit op de verschillende vooropleidingen.

Begeleiding

Studieloopbaanbegeleiding (slb) valt onder de reflectieve leerlijn en sluit aan bij de behoefte van de student. Studenten krijgen een vaste studieloopbaanbegeleider aangewezen voor de gehele opleiding. De studieloopbaanbegeleider is zowel begeleider van het binnenschoolse als het buitenschoolse curriculum (stage).

Elk kwartaal vinden intervisiebijeenkomsten in slb-groepen plaats en elk kwartaal is er een individueel slb-gesprek. Het slb-programma bestaat uit: ondersteuning bij persoonlijke ontwikkeling, competentieontwikkeling, zelfreflectie, het ontwikkelen van een persoonlijk ontwikkelingsplan, een persoonlijk actieplan en het voortgangdossier en regie voeren over het eigen leerproces. Bij persoonlijke problemen kan de student naast de reguliere studiebegeleiding een beroep doen op het decanaat, de studentenpsycholoog of de vertrouwenspersoon.

Studenten uit het tweede jaar begeleiden eerstejaars studenten op hun verzoek bij vragen die zij hebben over de opleiding of het beroep. Uit het gesprek met studenten blijkt dat deze werkwijze voor studenten prettig werkt. Het panel is positief over dit 'maatjessysteem'.

De studieloopbaanbegeleider onderhoudt het contact vanuit de opleiding met de stageverlenende instelling. Er vindt een begingesprek (een tussenevaluatiegesprek/ telefonisch) en een eindgesprek met de stagebegeleider en de student plaats.

Uit de gesprekken met studenten en afgestudeerden en de *NSE 2012* blijkt dat zij de persoonlijke begeleiding op de opleiding bijzonder waarderen.

Kwaliteit van het personeel

De opleiding wordt verzorgd door acht docenten, met een omvang van in totaal 5,6 FTE. Uit bestudering van de cv's van docenten blijkt dat zes van hen een masteropleiding hebben. De andere twee docenten zijn op hbo-bachelorniveau geschoold. Alle docenten hebben een didactische aantekening behaald. Naast het vaste docententeam zet de opleiding gastdocenten in op specifieke onderwerpen.

In de vorige visitatie was het onduidelijk of een meerderheid van de docenten relevante beroepservaring heeft. Uit bestudering van de huidige personele situatie blijkt dat docenten in ruime mate over werkervaring binnen de educatieve sector en de kinderopvang beschikken.

Uit het gesprek met studenten en afgestudeerden blijkt dat zij zeer tevreden zijn over de docenten. Met name actuele vakkennis en ervaring in het werkveld wordt als positief punt genoemd. Studenten geven in het gesprek aan dat de opleiding goed gereageerd heeft op hun commentaar op een docent. De docent gaf vakken als Recht en Economie en had geen ervaring in de kinderopvang, waardoor studenten de link met het vakgebied moeilijk konden maken. De opleiding heeft daarop een andere docent aangetrokken die de betreffende koppeling duidelijk maakt. Het positieve beeld dat studenten in de gesprekken met het panel geven, wordt ondersteund door de resultaten van de *NSE 2012* (voltijd en deeltijd).

Voor elke medewerker is per jaar 80 uur gereserveerd voor deskundigheidsbevordering. In die uren worden congressen en symposia bezocht en studiemiddagen, interne scholingsdagen en opleidingsgerichte bijeenkomsten georganiseerd.

Voorzieningen

De opleiding wordt aangeboden in 's-Hertogenbosch. De opleiding heeft een eigen verdieping in het gebouw waar tevens de bacheloropleidingen 'opleiding tot leraar basisonderwijs' en 'pedagogiek' gevestigd zijn. Het gebouw beschikt over een eigen mediatheek. Elk jaar bespreekt de opleidingscoördinator de actualisering van het aanbod. Tijdens de introductie maken studenten kennis met de mediatheek. Studenten krijgen toegang tot de ICT-voorzieningen van Fontys, zoals Sharepoint (portal) en N@tschool (elektronische leeromgeving). Via deze voorzieningen worden studiehandleidingen en het digitaal portfolio aangeboden.

Studenten zijn positief over de voorzieningen die de opleiding hen biedt, zo blijkt uit het gesprek. Er is op de locatie een ICT-medewerker aanwezig die studenten en medewerkers assisteert bij problemen. Het panel is rondgeleid in het gebouw en stelt vast dat de voorzieningen aanwezig zijn die nodig zijn voor de uitvoering van het onderwijs.

Borging

De teamleider is verantwoordelijk voor de coördinatie van het onderwijs. De teamleider wordt daarbij ondersteund door docenten in hun rol als coördinator van de leerarrangementen. De opleiding evalueert de kwaliteit van het onderwijs op verschillende wijzen. Per leerarrangement worden evaluatieformulieren ingevuld en besproken in verschillende gremia, zoals in de opleidingscommissie en kwaliteitskringen.

Het panel vindt het positief dat een student de rol van voorzitter van de opleidingscommissie op zich heeft genomen. Uit het gesprek met vertegenwoordigers van de opleidingscommissie maakt het panel op dat zij zich gezamenlijk verantwoordelijk voelen.

Uit de gesprekken met studenten, afgestudeerden en docenten blijkt dat de opleiding luistert naar de opmerkingen die gemaakt worden. Het panel stelt vast dat de opleiding goed in staat is om op basis van de evaluaties aanpassingen te doen in het curriculum.

Overwegingen en conclusie

Het panel is positief over de opbouw van het programma. De opleiding heeft zorgvuldig gewerkt aan het uitwerken van competenties naar prestatie-indicatoren. Het programma van de deeltijd- en de voltijdvariant zijn duidelijk opgebouwd. Er is ruim voldoende aandacht voor theorie, praktijk en de wisselwerking daartussen. De opbouw van het programma is duidelijk beschreven.

Studenten brengen een groot deel van de opleiding door in de beroepspraktijk. Het panel is dan ook van oordeel dat de opleiding de komende jaren aandacht moet hebben voor het vaststellen en borgen van specifieke eisen aan de begeleiding van studenten in de stage. Het panel stelt vast dat de docenten in ruime mate zijn toegerust om het onderwijs te verzorgen. Daarnaast is het panel positief over de persoonlijke begeleiding die studenten krijgen gedurende de opleiding.

Het didactisch concept van de opleiding is goed uitgewerkt en duidelijk zichtbaar in de werkwijze van docenten en studenten. Studenten weten gedurende de opleiding steeds aan welke competenties zij werken. In de (digitale) matrices is de uitwerking van competenties duidelijk te zien. Studenten plaatsen uitwerkingen van kritische beroepssituaties zelf bij de competenties. De opleiding verdient een compliment voor de wijze waarop zij het competentiegericht opleiden heeft doorgevoerd in de opleiding.

Samenvattend is het panel van oordeel dat het programma, de docenten en de voorzieningen een samenhangende en uitdagende leeromgeving vormen voor studenten. Een aandachtspunt voor de komende jaren is het vaststellen en borgen van de eisen aan de begeleiding van studenten in de stage. Het panel komt op basis van bovenstaande overwegingen voor beide varianten tot het oordeel **goed**.

Standaard 3   Toetsing en gerealiseerde resultaten

De opleiding beschikt over een adequaat systeem van toetsing en toont aan dat de beoogde eindkwalificaties worden gerealiseerd.

Bevindingen

Toetsbeleid

Het toetsbeleid van de opleiding is vastgelegd in het *Toetsbeleid PMK, 2008*. Verder zijn reglementen en procedures vastgelegd in de OER, handleidingen voor competentie-examens en in de assessorenhandleiding. De opleiding kiest, in lijn met het didactisch concept, voor competentiegericht toetsen.

De opleiding toetst studenten op drie momenten integraal op de competenties en binnen de leerarrangementen worden studenten op leeractiviteiten afzonderlijk getoetst.

In de CPLTS-schema's zijn de verschillende toetsvormen vastgelegd. Per leerarrangement (bijvoorbeeld Pedagogiek) en per leeractiviteit (bijvoorbeeld ontwikkelingspsychologie) is vastgelegd welke toetsvorm wordt ingezet (methodenmix). Ontwikkelingspsychologie wordt op competentieniveau 1 afgesloten met een casustoets. Per leerarrangement worden verschillende toetsvormen ingezet. In het leerarrangement Pedagogiek zijn de toetsvormen: een beroepsproduct, een werkplekreferentie en het voortgangsdossier. Het panel is positief over de wijze waarop de opleiding de toetsing in het curriculum inzichtelijk heeft gemaakt. Uit de CPLTS-schema's op elk niveau (propedeuse, hoofdfase en afstudeerfase) blijkt dat studenten op elke leeractiviteit getoetst worden en dat per leerarrangement verschillende toetsvormen worden ingezet.

Competentie-examens

Elke opleidingsfase wordt afgesloten met een summatieve toets: het competentie-examen (CE). In het CE wordt de competentieontwikkeling van de student integraal en in samenhang beoordeeld. Per CE is een studentenhandleiding opgesteld. Het panel stelt vast dat in de handleidingen duidelijk is weergegeven hoe studenten zich moeten voorbereiden op het examen en hoe de assessmentmatrix ingevuld moet worden. Studenten kunnen op eigen verzoek deelnemen aan een proef-CE.

De student vult voorafgaand aan het CE een assessmentmatrix in met bewijsmateriaal voor zijn competentiebeheersing. In de matrix koppelt de student de kritische beroepssituaties aan de competenties door middel van bewijsmateriaal (digitaal). De student maakt daarbij gebruik van de prestatie-indicatoren die bij het betreffende competentieniveau zijn omschreven. Voorbeelden van bewijsmateriaal zijn: beroepsproducten, kennistoetsen, casustoetsen, formatieve beoordelingen van de studieloopbaanbegeleider, peer assessments, 360 graden feedback en werkplekreferentie door de stagebegeleider. Uit de gesprekken met docenten blijkt dat het begeleiden van studenten bij het vullen van de matrix en het geven van feedback daarop, veel inzet van hen vereist. Het tijdig geven en krijgen van feedback is van essentieel belang voor het welslagen van het matrix-systeem. Bij verdere groei van het studentenaantal is dit een belangrijk punt van aandacht.

Het panel heeft de assessmentmatrices bestudeerd. In de matrix zijn verschillende beroepsproducten opgenomen. Naast beroepsproducten kunnen studenten ook de kennistoetsen opnemen. Uit bestudering van de kennistoetsen blijkt dat de toetsen goed aansluiten op de leerstof. Het panel is positief over het niveau van de toetsen. Het panel heeft zowel voltijd- als deeltijdtoetsen bekeken en die komen qua inhoud en niveau overeen.

Beoordeling competentie-examen

Het CE wordt door twee getrainde assessoren uitgevoerd. Het toetsbureau stelt de assessorenkoppels samen en houdt daarbij rekening met de mate van ervaring (minder ervaren assessoren worden gekoppeld aan ervaren assessoren).

De assessoren bestuderen afzonderlijk van elkaar de assessmentmatrix van de student. Vervolgens vullen de assessoren gezamenlijk één set beoordelingsformulieren in. De assessoren noteren hun bevindingen en vragen voor het criterium gericht interview.

Het bewijs van de student wordt aanvullend getoetst op echtheid, relevantie, actualiteit en overzichtelijkheid. Gedurende het criteriumgericht interview laat de student zien of hij de competenties op het betreffende niveau beheerst. Indien dat het geval is, kennen de assessoren per competentie de te behalen EC toe en wordt de opleidingsfase afgerond.

Borging

De opleiding heeft samen met de Opleiding tot leraar basisonderwijs een examencommissie en een toetscommissie. De examencommissie bestaat uit een onafhankelijke voorzitter en leden uit de twee opleidingen. Uit het jaarverslag 2011 blijkt dat zij zich bezighoudt met studieadviezen, fraude, beroepszaken en individuele verzoeken voor bijvoorbeeld vrijstellingen. Het Toetsbureau ondersteunt de opleiding bij de organisatie van roostering en afname van tentamens, registratie van resultaten, archivering van toetsing en het gereed maken van certificaten.

Bij het borgen van de toetskwaliteit zijn de examencommissie en de toetsbeleidsgroep (toetscommissie) betrokken. De examencommissie en de toetsbeleidsgroep hebben tweemaal per kwartaal een afstemmingsoverleg. Daarnaast overleggen zij afzonderlijk. Na elke CE-periode is een overlegmoment om te evalueren hoe de toetsing is uitgevoerd. De toetsbeleidsgroep legt verantwoording af aan het managementteam en aan de examencommissie.

Ontwikkeling van toetsen

De toetsbeleidsgroep bestudeert elke kennis- en casustoets voordat die wordt afgenomen bij studenten. De docent ontwikkelt de vragen samen met een collega-docent en levert de vragen aan bij de toetsbeleidsgroep. De toetsbeleidsgroep screent de toets op de prestatie-indicatoren en de competenties. Na eventuele aanpassing neemt de docent de toets af bij studenten. Vervolgens kijkt de docent de toets na en stuurt de resultaten naar de toetsbeleidsgroep. De toetsbeleidsgroep screent de resultaten en past eventueel correctie toe. De toetsbeleidsgroep geeft de resultaten door aan de examencommissie. Na goedkeuring worden de resultaten bekendgemaakt aan studenten.

Voor en na elke toetsperiode evalueren de assessoren samen de regels en afspraken. De toetsbeleidsgroep verzorgt in de toetsperiode workshops voor assessoren en er vindt geregeld intervisie tussen assessoren plaats.

Het panel is zeer positief over de zorgvuldige procedure die de opleiding heeft ingevoerd om de kwaliteit van toetsen te borgen. De docenten hebben regelmatig overleg over de toetsing en beoordeling, zowel voorafgaand aan toetsing als achteraf. Verder verzorgt de toetsbeleidsgroep intervisiebijeenkomsten voor assessoren.

Opbouw afstudeerfase

In het laatste jaar van de opleiding start de afstudeerfase. Studenten lopen gedurende het gehele vierde jaar stage. In het eerste kwartaal van het vierde jaar worden studenten voorbereid op het afstudeeronderzoek en staan Recht, Financiën, Pedagogiek en Onderzoek centraal. In het tweede kwartaal staan Pedagogiek en Verandermanagement centraal. Studenten lopen in het eerste en tweede kwartaal drie dagen per week stage. In het derde

kwartaal lopen studenten vier dagen per week stage. De vijfde dag zijn studenten op de opleiding en is er aandacht voor intervisie, implementatie en het projectplan. Studenten worden gedurende de opleiding voorbereid op het afstudeeronderzoek door kleinere onderzoeken in de beroepsproducten. Er is bijvoorbeeld literatuuronderzoek en in het derde jaar voeren studenten een kleinschalig onderzoek uit. Studenten vinden dat zij goed zijn voorbereid op het afstuderen, zo blijkt uit het gesprek. Daarnaast blijkt uit het gesprek dat studenten de studielast hoog vinden in het laatste jaar, door de combinatie van stage en kennisvakken.

Realisatie van de beoogde eindkwalificaties

Het beoordelen van het eindniveau van de student vindt plaats aan de hand van het CE 3. Daarbij wordt dezelfde werkwijze gevolgd als bij CE1 en CE2. Een verschil is dat bij CE3 een performancedeel is toegevoegd. Het performancedeel vindt een aantal weken voor het portfoliodeel (criteriumgericht interview) plaats. In het performancedeel presenteert en verdedigt de student de afstudeeropdracht. De afstudeeropdracht is onderdeel van het CE3, maar het eindniveau wordt integraal getoetst aan de hand van de competenties. Voor het CE3 zijn drie kritische beroepssituaties geformuleerd: kwaliteitsverbetering binnen de organisatie/sector, pedagogisch-educatieve bijdragen aan de sector, opzetten en uitvoeren van onderzoek, implementeren en evalueren. In de assessmentmatrix van CE3 zijn deze drie kritische beroepssituaties gekoppeld aan de zeven competenties. Verplichte onderdelen in de matrix voor CE3 zijn bijvoorbeeld: het formatieve oordeel van de studieloopbaanbegeleider, werkplekreferenties (in minimaal twee cellen van de matrix), twee kennisdossiers, 360 graden feedback, peerassessment en de afstudeeropdracht (in minimaal drie cellen van de matrix).

Het panel heeft alle acht afstudeerdossiers van studenten bekeken en met name naar de afstudeeronderzoeken. In elke rapportage zit een duidelijke opbouw. Het panel is positief over het bronnengebruik en de literatuur die studenten gebruiken. Daarnaast vindt het panel het taalgebruik van studenten in de rapportage een positief punt. De werkstukken zijn goed leesbaar. Het panel stelt vast dat de onderzoeken op zichzelf relevant zijn voor het beroepenveld.

Het panel heeft opmerkingen bij de kwaliteit van de onderzoeksvraag van een aantal werkstukken. De onderzoeksvraag is niet in alle gevallen SMART geformuleerd en benoemt niet altijd een eenduidig onderzoeksdoel, waardoor het daaruit volgende onderzoeksproces diffuus wordt met betrekking tot inhoud en/of aanpak. In één geval sloten de deelvragen niet aan op de hoofdvraag.

De onderzoekende houding van studenten is duidelijk aanwezig, maar dat komt niet altijd tot uiting in het afstudeeronderzoek. Het panel neemt daarbij in ogenschouw dat de opleiding studenten opleidt tot het beroep pedagogisch manager kinderopvang en niet tot wetenschappelijk onderzoeker. De opmerkingen die het panel heeft, hebben met name betrekking op de formulering van de onderzoeksvraag. Het panel raadt de opleiding dan ook aan om de goedkeuring van de onderzoeksvraag voorwaardelijk te maken voor de start van het onderzoek. Daarnaast heeft het panel vastgesteld dat de onderzoekslijn explicieter uitgewerkt wordt in het curriculum. Het panel is er van overtuigd dat ook die aanpassing tot verbetering in de formulering van de onderzoeksvragen zal leiden.

De deeltijdvariant van de opleiding heeft nog geen afgestudeerden. Het panel heeft wel tussenopdrachten van deeltijdstudenten gezien die qua niveau en uitvoering overeenkomen met de opdrachten van de voltijdvariant. Het panel spreekt dan ook de verwachting uit dat het afstudeerwerk van de deeltijdstudenten, net als het werk van de voltijdstudenten, de realisatie van de beoogde eindkwalificaties aantoont.

Beoordeling afstuderen

Het afstudeeronderzoek wordt door middel van een beoordelingsformulier beoordeeld. Het beoordelingsformulier is opgebouwd uit inhoudscriteria en vormcriteria. Per onderdeel zijn verschillende subcriteria geformuleerd. Bij elk criterium is aangegeven wat de cesuur is voor onvoldoende, voldoende of goed. Het panel vindt het positief dat de opleiding zo duidelijk heeft nagedacht over de cesuur per criterium. Het panel wil bij de beoordelingsformulieren wel opmerken dat het niet helder is op basis waarvan de beoordelaars tot een oordeel komen. Het panel raadt de opleiding aan bij de criteria of per onderdeel feedback aan de student op te nemen. Over het algemeen kan het panel zich overigens vinden in de beoordeling van de opleiding.

Borging kwaliteit afstudeerwerk

In juni 2012 zijn de eerste studenten afgestudeerd. De opleiding heeft daarop externe deskundigen gevraagd om het hbo-bachelorniveau van de afstudeeronderzoeken te valideren. De commissie bestond uit drie leden van het lectoraat Leren en Innoveren (faculteitsbreed), een kwaliteitszorgcoördinator en een lid van de Raad van advies. De opleiding heeft de afstudeeronderzoeken na afronding van de beoordeling aan de commissie voorgelegd voor herbeoordeling. De herbeoordeling door de commissie heeft alleen effect op de werkwijze van de opleiding, niet op het cijfer van de student. De adviezen van de review worden na bespreking met de opleiding meegenomen bij de opzet van het afstudeeronderzoek voor de volgende lichting. De oordelen van de commissie komen niet in alle gevallen overeen met die van de opleiding. De discussie zat niet op onvoldoende/voldoende, maar op het niveau van voldoende/ruim voldoende/goed. Het panel vindt het positief dat de opleiding de eerste lichting scripties heeft laten tegenlezen door een commissie. Het panel raadt dan ook aan om deze werkwijze bij volgende lichtingen opnieuw uit te voeren.

Werkveld

Het werkveld is tevreden met de eerste afgestudeerden. Zij zijn in staat te communiceren met de verschillende stakeholders en komen met innovatieve oplossingen. Verder is het werkveld positief over de kwaliteit van studenten en de theoretische onderbouwing van het afstudeerproduct.

De opleiding heeft in 2012 een onderzoek gedaan onder de externe stagebegeleiders. Uit de resultaten blijkt dat zij van oordeel zijn dat studenten functioneren op het niveau dat van een startende pedagogisch manager kinderopvang verwacht mag worden.

Overwegingen en conclusie

Het panel vindt het systeem van toetsing een inzichtelijk, transparant en coherent geheel. De toetsen zijn van goed niveau en sluiten aan op de leerstof. Het panel is zeer positief over de zorgvuldige procedure die de opleiding heeft ingevoerd om de kwaliteit van toetsen te borgen. De toetsbeleidsgroep weet duidelijk uit te leggen wat hun taak is en die taak voeren zij consequent uit, zo blijkt uit gesprekken met docenten en met de toetsbeleidsgroep. Het panel is positief over het feit dat docenten regelmatig (georganiseerd) met elkaar in overleg gaan over de toetsing en beoordeling.

Studenten realiseren de beoogde eindkwalificaties, zo blijkt uit bestudering van verschillende dossiers en uit het oordeel van werkveldvertegenwoordigers. De opleiding zorgt er door het matrixsysteem voor dat studenten gedurende de opleiding integraal aan hun competenties werken en dat zij snappen waartoe bepaalde leeractiviteiten dienen. De inzet van docenten om tijdig en adequaat te reageren op geplaatste producten in de matrix, is in dit systeem cruciaal.

Het toetsbeleid van de opleiding is duidelijk in lijn met het didactisch concept, namelijk competentiegericht opleiden. Hoewel studenten de eindkwalificaties behalen, heeft het panel kanttekeningen bij de helderheid en haalbaarheid van de onderzoeksvraag in het afstudeeronderzoek. Het panel vraagt daarvoor met nadruk de aandacht van de opleiding. Samenvattend is het panel van oordeel dat de opleiding over een adequaat systeem van toetsing beschikt en dat studenten de beoogde eindkwalificaties behalen. Het panel heeft kanttekeningen ten aanzien van de onderzoeksvraag en het beoordelingsformulier en komt op basis van bovenstaande overwegingen voor beide varianten tot het oordeel **voldoende**.

3 Eindoordeel over de opleiding

Oordelen op de standaarden

Het visitatiepanel komt tot de volgende oordelen op de standaarden:

Standaard	Oordeel Voltijd	Oordeel Deeltijd
1 <i>Beoogde eindkwalificaties</i>	Voldoende	Voldoende
2 <i>Onderwijsleeromgeving</i>	Goed	Goed
3 <i>Toetsing en gerealiseerde eindkwalificaties</i>	Voldoende	Voldoende

Overwegingen en conclusie

Voor beide varianten geldt dat de standaarden 1 (beoogde eindkwalificaties) en 3 (toetsing en gerealiseerde eindkwalificaties) met 'voldoende' zijn beoordeeld. Voor standaard 2 (onderwijsleeromgeving) geldt dat beide varianten met 'goed' zijn beoordeeld.

Het eindoordeel van een opleiding kan alleen 'goed' zijn als ten minste twee standaarden met 'goed' zijn beoordeeld, waaronder standaard 3, *Beoordelingskaders Accreditatiestelsel hoger onderwijs, NVAO (22 november 2011)*. Derhalve beoordeelt het panel de kwaliteit van de bestaande hbo-bacheloropleiding Pedagogisch Management Kinderopvang van Fontys Hogescholen voor beide varianten als **voldoende**.

4 Aanbevelingen

Standaard 1 Beoogde eindkwalificaties

- Het panel geeft de opleiding ter overweging mee om na te denken over de visie van de opleiding in relatie tot de veranderende economische situatie in het werkveld kinderopvang en een verbreding van het beroepsperspectief naar aanpalende werkvelden binnen het pedagogisch domein.

Standaard 2 Onderwijsleeromgeving

- Het panel raadt de opleiding aan om aandacht te schenken aan het vaststellen en borgen van specifieke eisen aan de begeleiding van studenten in de stage.

Standaard 3 Toetsing en gerealiseerde eindkwalificaties

- Het panel raadt de opleiding aan om goedkeuring van de onderzoeksvraag voorwaardelijk te maken voor de start van het onderzoek.
- Het panel raadt de opleiding aan om bij de volgende lichteningen afgestudeerden de review op de afstudeeronderzoeken opnieuw uit te voeren.
- Het panel raadt de opleiding aan bij de criteria of per onderdeel op de beoordelingsformulieren kort feedback aan de student op te nemen en aan te geven op basis waarvan zij tot een oordeel komen.

5 Bijlagen

Bijlage 1: Eindkwalificaties van de opleiding

<i>Kerncompetentie</i>	<i>Beschrijving</i>
1 Competent in het pedagogisch/educatief domein	De PMK'er beschikt over een ruime kennis van en visie op het opvoeden, het leren (educatie) en de brede ontwikkeling van kinderen en jongeren van 0 tot 16 jaar en kan die kennis en visie uitdragen en daarover verantwoording afleggen.
2 Competent in management	De PMK'er beschikt over kennis, inzicht en vaardigheden ten aanzien van de beleidscyclus, personeelsmanagement en bedrijfsvoering in de kinderopvang.
3 Competent in ondernemerschap	De PMK'er is ondernemend, kan marktgerichte principes toepassen en kan commercieel en innovatief denken en handelen.
4 Competent in het coachen van medewerkers	De PMK'er kan pedagogisch medewerkers coachen in de uitvoering van het primaire proces te weten de pedagogische opvang en ontwikkelingsstimulering van kinderen en jongeren.
5 Competent in samenwerken	De PMK'er kan samenwerken met ouders, medewerkers, interne en externe samenwerkingspartners.
6 Competent in communicatie	De PMK'er beschikt over goede sociale en communicatieve vaardigheden in woord en geschrift en kan deze vaardigheden inzetten in de contacten met kinderen, ouders/verzorgers, medewerkers, interne en externe samenwerkingspartners.
7 Competent in reflectie en ontwikkeling	De PMK'er zorgt voor de voortdurende verbetering van de eigen professionele bekwaamheid en draagt bij aan de ontwikkeling van het beroep.

Bijlage 2: Overzicht opleidingsprogramma

Schematisch programmaoverzicht 2011-2012 PMK-voltime

	Kwartaal 1	Kwartaal 2	Kwartaal 3	Kwartaal 4	
1. P-fase	LA Pedagogiek Stage	LA Educatie Stage	LA Management Stage	LA Ondernemerschap Stage	CE1
2. H-fase	LA Pedagogiek & Educatie Stage	LA Management & Organisatie Stage	LA Management & Pedagogiek + Stage	Blokstage LA Management & Pedagogiek	
3. H-fase	LA Ondernemerschap & Ped.	Blokstage Ondernemerschap & Ped.	Blokstage Ondernemerschap & Ped.	LA Ondernemerschap & Ped.	CE2
4. A-fase	LA Integraal Management Afstudeeronderzoek Stage	LA Integraal Management Afstudeeronderzoek Stage	LA Integraal Management Afstudeeronderzoek Stage	LA Integraal Management Afstudeeronderzoek Stage	CE3
EC's	De studiebelasting van ieder kwartaal is 15 EC's				

	Kwartaal 1	Kwartaal 2	Kwartaal 3	Kwartaal 4	
1. P-fase	LA Pedagogiek Stage	LA Educatie Stage	LA Management Stage	LA Ondernemerschap Stage	CE1
2. H-fase	LA Pedagogiek & Educatie Stage	LA Management & Organisatie Stage	LA Management & Pedagogiek + Stage	Blokstage LA Management & Pedagogiek	
3. H-fase	LA Ondernemerschap & Pedagogiek	Blokstage Ondernemerschap & Ped.	LA Ondernemerschap & Ped.	Minor	CE2
4. A-fase	LA Integraal Management Afstudeeronderzoek Stage	LA Integraal Management Afstudeeronderzoek Stage	LA Integraal Management Afstudeeronderzoek Stage	LA Integraal Management Afstudeeronderzoek Stage	CE3
EC's	De studiebelasting van ieder kwartaal is 15 EC's.				

Schematisch programmaoverzicht 2011-2012 PMK-deeltijd

	Kwartaal 1	Kwartaal 2	Kwartaal 3	Kwartaal 4		
1. P-fase	LA Management Stage	LA Ondernemerschap Stage	LA Pedagogiek Stage	LA Educatie Stage	CE1	
2. H-fase	LA Management & Organisatie Stage	LA Management & Pedagogiek + Stage	Blokstage LA Management & Pedagogiek	LA Pedagogiek & Educatie Stage		
3. H-fase	LA Ondernemerschap & Ped.	Blokstage Ondernemerschap & Ped.	Blokstage Ondernemerschap & Ped.	Minor	Minor	CE2
4. A-fase	LA Integraal Management Afstudeeronderzoek Stage	LA Integraal Management Afstudeeronderzoek Stage	LA Integraal Management Afstudeeronderzoek Stage	LA Integraal Management Afstudeeronderzoek Stage	CE3	
EC's	De studiebelasting van ieder kwartaal is 15 EC's.					

Bijlage 3: Deskundigheden leden visitatiepanel en secretaris

Nadere informatie over de achtergronden van de leden van het beoordelingspanel en secretaris:

De heer drs. P. Kooiman, voorzitter

De heer Kooiman is ingezet vanwege zijn deskundigheid op het gebied van pedagogische wetenschappen. Bovendien heeft de heer Kooiman onderwijservaring als docent en supervisor in het hbo en was hij hoofd Onderwijs- en Studentenzaken bij de Faculteit Sociale Wetenschappen van de Universiteit Utrecht, waar hij verantwoordelijk was voor de kwaliteitszorg, en het faculteitsbestuur adviseerde over het onderwijsbeleid. Sinds 2002 is hij werkzaam bij Sardes als senior projectcoördinator. Voor het Ministerie van Onderwijs & Wetenschappen heeft hij een meerjarig beleidsonderzoek uitgevoerd naar de stand van zaken van Voor- en Vroegschoolse Educatie (VVE) in Nederland. Hij is medeauteur van de jaarlijks verschijnende Landelijke Monitor VVE (sinds 2007) en medeauteur van 'Bronnenboek voor PABO en ROC docenten' over VVE (2009). Verder heeft hij vooral interne publicaties en/of rapporten voor opdrachtgevers op zijn naam staan. Vanaf 1986 is hij betrokken geweest bij visitaties in het hbo, met name bij de visitatie HBO-V. Voor deze visitatie heeft de heer Kooiman onze handleiding voor panelleden ontvangen en is hij aanvullend geïnstrueerd over het proces van visitatie en accreditatie in het hoger onderwijs en over de werkwijze van NQA.

Opleiding:

2002-2003	Hogeschool Brabant – post bacheloropleiding Projectmanagement
1990-1991	RUG - leergang kwaliteitsbewaking Hoger Onderwijs
1983-1984	PVO Amsterdam - Supervisorenopleiding
1972-1982	VU – Andragologie, Faculteit Pedagogische en Andragogische Wetenschappen
1963-1971	Gymnasium alfa Triniteitslyceum Haarlem

Werkervaring:

2002-heden	Sardes, advies- en onderzoeksbureau op het gebied van onderwijs, jeugd, welzijn en gezondheidszorg, Utrecht; senior projectcoördinator
2001-2005	Hogeschool van Amsterdam; Lerarenopleidingen; docent, supervisor
1995-2001	Universiteit Utrecht; Fac. Soc.Wetensch; Hoofd afd Onderwijs & Studentzaken
1982-1995	Hogeschool Holland; HBO-V, Pedagogiek; docent, supervisor, beleidsmedewerker

Overig:

Sinds 2002 werkzaam bij Sardes als senior projectcoördinator. Bekend met de werkvelden van het onderwijs, welzijn en gezondheidszorg. Binnen Sardes actief in diverse projecten, waaronder

- Jeugdgezondheidszorg en opvoedingsondersteuning
- Adviseren van gemeenten bij onderwijsbeleid (VVE en bredeschoolontwikkeling)
- Bijscholing docenten ROC en PABO op het terrein van het Jonge Kind en VVE; adviseren bij curriculumontwikkeling hierbij
- Ondersteuning van basisscholen (Den Haag en Utrecht) bij verlenging van de onderwijstijd
- Opdrachten voor samenwerkingsverbanden over Passend Onderwijs
- Evaluatie onderwijskansenbeleid 2008-2012 voor een middelgrote gemeente

Mevrouw dr. G.M. van der Aalsvoort

Mevrouw Van der Aalsvoort is ingezet vanwege haar deskundigheid op het gebied van onderwijs aan het jonge kind en vanwege haar inzicht in de internationale ontwikkelingen in dit werkveld. Mevrouw Van der Aalsvoort is tot 2012 als lector over het thema Spel verbonden geweest aan Hogeschool Utrecht, Faculteit Educatie (0.5 FTE). Sinds maart 2011 is zij als lector bij het lectoraat Rekenenwiskundedidactiek betrokken, bij Saxion Hogeschool, School of Education te Deventer. Sinds januari 2007 is zij verbonden aan de afdeling Klinische en Ontwikkelingspsychologie van de Rijksuniversiteit Groningen.

Zij werkt samen met de Metropolitan Universiteit van Leeds, de Universität vao Vechta en de Universiteit van Turku en Helsinki in het kader van internationale onderzoeksprojecten over spel, leerpotentieel en risicofactoren bij het onderwijs aan jonge leerlingen.

Zij is actief in the European Association of Learning and Instruction (organiseert symposia gelet op onderzoek naar speciale onderwijsbehoeften, sociale interactie bij leren en instructie en onderwijsomstandigheden bij jonge leerlingen).

Zij zit in de redactie van de volgende tijdschriften: International Journal of Disability, Development and Education, Journal of Early Childhood Research, International Journal of Play. Zij heeft ruime aantallen internationale en nationale publicaties over haar onderzoeksthema's gepubliceerd. Daarnaast is zij vaste medewerker bij 'Wereld van het jonge kind'.

Opleiding:

2004	Beroeps Bekwaamheids Registratie NVO-Generalist: G 0089
2002	Lid van Institute for the Study of Education and Human Development (ISED)
1998	Geregistreerd als Gezondheidszorgpsycholoog bij de wet BIG: 59049153925642
1994	Promotie met de dissertatie 'De bepaling van leerpotentieel bij kinderen van 2 tot 7 jaar met onvoldoende leergedrag'. Promotoren: prof. dr. A. J. J. M. Ruijsenaars en dr. J. H. L. van den Bercken
1992	Beroeps Bekwaamheids Registratie Behandeling (NVO): 2
1991	Beroeps Bekwaamheids Registratie Diagnostiek (NVO): 473
1990	Beroeps Bekwaamheids Registratie Algemeen (NVO): 146
1982	Doctoraal examen Orthopedagogiek aan de Katholieke Universiteit Nijmegen

Werkervaring:

2011 – heden	lector over het thema Rekenenwiskunedidactiek, Hogeschool Saxion (0,6)
2008 – 2012	lector over het thema Spel bij de Faculteit Educatie, Hogeschool Utrecht (0,5):
2006 – heden	gastdocent bij de afdeling Ontwikkelingspsychologie, Rijks Universiteit Groningen (0.1) waaronder begeleiden van NWO project 'Voorspelling van schools leren op basis van curriculumgerelateerde cognitieve functies bij rekenen'
2007 – 2008	hoofddocent bij de afdeling Pedagogiek van Universiteit Utrecht (1,0)
2001 – 2002	voorzitter Proefcommissie bij Midden-Holland (0.2)
1997 – 2001	stafid van het Pedologisch Instituut Leiden (0.2)
1994 – 2007	universitair docent bij de afdeling Orthopedagogiek, Universiteit Leiden (0.8)
1989 – 1994	universitair docent bij de vakgroep Orthopedagogiek, KU Nijmegen (0.6)
1986 – 1989	stafid van het Pedologisch Instituut Den Haag (1.0)
1983 – 1997	docent bij de Opleiding Speciaal Onderwijs, Fontys Hogeschool Tilburg (variërend van 0.01 tot 0.2)
1983 – 1986	projectleider project 'Werken met handelingsplannen', vanuit de KU (Nijmegen) (0.5)

Overig:

Wetenschappelijke functies:

- 2009 – 2012 adviseur bij projecten van (Subsidiering Landelijke Onderwijs Ondersteunende Activiteiten, SLOA) voor het Ministerie van OCW
- 2005 – 2009 coördinator van de Special Interest Group 'Special Educational Needs' van EARLI.
- 2001 – heden reviewer van Learning and Instruction conferenties, discussiant bij (invited) symposia bij International Special Education Conference (ISEC) en EARLI
- 1997 – 2003 coördinator van de Special Interest Group 'Social Interaction in Learning and Instruction' van EARLI
- 1997 – heden organiseren van (invited) symposia bij EARLI conferenties: Athene, Göteborg, Fribourg, Padua, Amsterdam, Exeter
- 1992 – 1995 lid van Local Committee van de conferentie in Nijmegen van (EARLI)

Invited lectures:

- 2012 University of Helsinki, 8 mei 2012
- 2011 University of Applied Sciences Turku, Finland, 7 en 8 februari
Universiteit van Granada: 16 en 17 februari
- 2010 International Blockparty in Central Park, New York: 2 oktober 2010
- 2009 Temple University Philadelphia, University of Delaware; Hochschule Luzern
Zwitserland), Hochschule Vechta (Duitsland)
- 2006 Universiteit van Dortmund
- 2004 Allahabad University; University of Geneva; University of Durham
- 2003 Allahabad University, India; Katholieke Universiteit Leuven

Wetenschappelijke commissies in Nederland:

- 2011 Beoordeling Turkse opleiding Early Childhood Education in verband met accreditatie via NQA
- 2009 – 2012 Adviseur voor OCW in verband met SLOA aanvragen over 'Passend onderwijs en zorg'
- 2006 – 2009 'Vversterk': Kwaliteitscommissie bij Sardes die de inhoud en het verloop van 'Professionalisering van vve-personeel' volgde.
- 2004 – 2009 Begeleidingscie Freudenthal Instituut: Samen rekenen onderzocht
- 2002 – 2008 Accreditatiecommissie NVO-Basis-Orthopedagoog en van de Klachtencommissie
- 2001 – 2008 Stichting 'JORIK': inhoudelijke organisatie van tweejaarlijkse symposia; inhoudelijke organisatie en redactie van symposiumbundels
- 1999 – heden Centraal Medisch Tuchtcollege
- 1999 – heden Adviesraad Vereniging Anusatriesie en Ziekte van Hirschsprung
- 1998 – 2002 Werkgroep 'Landelijk Orthopedagogisch Centrum Jonge Risicokinderen'
- 1997 – 1999 Voorzitter van de NVO-commissie BBR-Behandeling
- 1996 – 1999 Onderwijsproject Kinderdialyse Nederland: AZN Nijmegen
- 1995 – 1999 Voor- en Vroegschoolse Educatie (VVE)
- 1995 – 1998 Fysiotherapie en psychologie bij kinderen met anusatriesie: AZN Nijmegen

Internationale lidmaatschappen:

European Association of Research in Learning and Instruction (EARLI)
American Education Research Association (AERA)

Nationale lidmaatschappen:

VELON, NVO, O en A

Mevrouw J.A.M. Hoex

Mevrouw Hoex is ingezet vanwege haar deskundigheid op het gebied van pedagogische beleidsontwikkeling in de kinderopvang. Haar publicaties zijn gericht op de kinderopvang, het peuterspeelzaalwerk en tienercentra. Zij ontwikkelt voor deze werkvelden trainingen en geeft begeleiding en advies op maat. In het kader van de landelijke kwaliteitsontwikkeling zit zij in de werkgroep Kinderopvang van de Stichting Harmonisatie Kwaliteitsbeoordeling in de Zorgsector. Daarnaast is zij lid van de begeleidingscommissie van het project 'Toezicht en handhaven kinderopvang' van de Vereniging van Nederlandse Gemeenten en GGD Nederland. In haar werkzaamheden verbindt zij landelijke wet- en regelgeving en wetenschappelijk onderzoek, met de pedagogische kwaliteit in kindercentra, gastouderopvang en peuterspeelzalen. Dit heeft geresulteerd in landelijk georiënteerde opdrachten zoals een training voor GGD-inspecteurs, de training 'Knap lastig!' over het omgaan met lastig gedrag in de buitenschoolse opvang (oudervereniging Balans) en het pedagogisch kader voor de buitenschoolse opvang. Ook geeft zij training en advies-op-maat voor individuele ondernemers. Voor deze visitatie heeft mevrouw Hoex onze handleiding voor panelleden ontvangen en in een voorbereidende vergadering is zij aanvullend geïnstrueerd over het proces van visitatie en accreditatie in het hoger onderwijs en over de werkwijze van NQA.

Opleiding:

- 1982 – 1988 Pedagogiek MO-A en MO-B orthopedagogiek / ambulante pedagogiek, RK Leergangen te Tilburg
1976 – 1978 Sociaal-Cultureel Werk De Sprinkel te Zwolle

Werkervaring:

- 1989 – heden Senior afdeling Educatie & Opvang, Nederlands Jeugdinstituut/NJi (voorheen NIZW) (Utrecht)
1987 – 1989 Coördinator Gastouderbureau Stichting UK (Amsterdam/Eindhoven)
1986 – 1988 Freelance tekstredacteur KPC (Den Bosch)
1986 – 1987 Teambegeleiding peuterspeelzaalwerk Peuterhofke Tongelre (Eindhoven)
1983 – 1985 Stichting Kindertelefoon (Eindhoven)
1979 – 1981 Vrouwenvormingswerk (Valkenswaard)

Overig:

- Lid Landelijk Pedagogenplatform Kindercentra
Lid Werkgroep kinderopvang / Stichting HKZ
Lid Klankbordgroep Toezicht & Handhaving kinderopvang / VNG en GGD Nederland
Lid werkgroep Kwaliteit / Het Kinderopvangfonds

Publicaties (periode 2010 -2012, meer op aanvraag):

Boeken / rapporten (alfabetisch op auteur)

- Balledux, M., & Hoex, J. (3^e druk 2010) *Hoe gaat het met jou? Kijken naar het welbevinden van kinderen*. Amsterdam: SWP.
- Hoex, J., & Kunseler, F. (4^e druk 2011) *Tis knap lastig! Omgaan met lastig gedrag in de buitenschoolse opvang*. Amsterdam: SWP.
- Schreuder, L., Boogaard, M., Fukkink, R. & Hoex, J. (2011). *Pedagogisch kader kindercentra 4 – 13 jaar. Springplank naar een gefundeerde aanpak in de buitenschoolse opvang*. Amsterdam: Reed Business.
- Hoex, J. & Verweij – Kwok, S. (2012). *WerkenderWijs. Werken met een persoonlijk pedagogisch plan*. Amsterdam: SWP.
- Co-auteur (voorjaar 2013). *Pedagogisch kader gastouderopvang*. Maarssen: Reed Business

Artikelen

- Hoex, J. (2010) *Kinderparticipatie klinkt wel mooi, maar levert eigenlijk niets op!* Column in: Kinderopvang02/2010.
- Hoex, J. (2010) *Waar het kind zwak is moet de omgeving sterk zijn!* Column in: Kinderopvang 04/2010.
- Hoex, J. en M. Boogaard (2010) *Het Pedagogisch kader kindercentra 4-13 jaar biedt een sterk fundament bij het afstemmen met onderwijs en andere samenwerkingspartners.* Column in: Kinderopvang 09/2010.
- Hoex, J. en L. Schreuder (2010) *Systematisch observeren is niet nodig voor een goed aanbod op de buitenschoolse opvang!* Column in: Kinderopvang 10/2010
- Hoex, J. (2010) *Stabiliteit is broodnodig.* In: Volkskrant 21 december. (Opinie & Debat, pag. 17)
- Hoex, J. (2011) *Stabiliteit als buffer tegen misstanden in de kinderopvang.* Column in: Gezondheidskrant.nl 01/2011.
- Hoex, J. (2012) *Een nieuwe lente, een nieuwe pedagogische opdracht. Passende ontwikkelingssteun voor ieder kind dankzij diversiteit en sociale inclusie.* Boekrecensie in: BBMP 02/2012.
- Gemmeke, M. en Hoex, J. (2012). *Goed nieuws...is ook slecht nieuws.* Column (niet op naam) in: BBMP 05/2012
- Hoex, J. (2012) *Het wiel niet opnieuw uitvinden. Stap voor stap naar een pedagogisch resultaat.* In: Management Kinderopvang 10/2012.

Mevrouw E.M.W. de Vries

Mevrouw De Vries is ingezet als studentlid. Zij volgt de hbo-opleiding Master Pedagogiek aan de Hogeschool van Arnhem en Nijmegen in deeltijd, nadat zij de hbo-bacheloropleiding Pabo aan Hogeschool van Arnhem en Nijmegen had behaald. Bij deze Pabo (Groenewoud) is zij twee jaar lid geweest van de studentenraad. Mevrouw De Vries is representatief voor de primaire doelgroep van de opleiding en beschikt over studentgebonden deskundigheden met betrekking tot de studielast, de onderwijsaanpak, de voorzieningen en de kwaliteitszorg bij opleidingen in het domein. Voor deze visitatie is mevrouw De Vries aanvullend individueel geïnstrueerd over het proces van visitatie en accreditatie in het hoger onderwijs en over de werkwijze van NQA.

Opleiding:

2011 – heden	Master Pedagogiek, richting Onderwijs en innovatie - HAN Nijmegen
2007 – 2010	PABO Groenewoud – Hogeschool van Arnhem en Nijmegen
	- sept. 2008 – juni 2009 stage SBO school, Het Palet, Boxmeer
	- feb. – juni 2009 minor special needs, Pabo Groenewoud
	- aug. 2009 – jan. 2010 half jaar stage in Zuid-Afrika: Basisschool, kinderen met het FAS (Fetal Alcohol Syndrome) en Village of Hope, weeshuis met HIV besmette kinderen
	- feb. 2010 – okt 2010 LIO stage groep 4/5 Emmausschool, Arnhem
2000 –2007	VWO diploma, Dorenweerd College te Doorwerth

Werkervaring:

aug. 2012 – heden	Leerkracht groep 3/4/5, fulltime, Arnhemse Montessorischool
jan. 2012 – juli 2012	Leerkracht Panorama groep 7-8, Arnhem
sept. 2011 – dec. 2011	Leerkracht SBO Vlinderboom, Bemmelen
aug. 2011 – juli 2012	Leerkracht groep 8 (donderdag en vrijdag) op de Emmausschool, Arnhem
jan. 2011 – april 2011	Leerkracht (op invalbasis), SBO SG de Keyzer, Goirle
aug. 2010 – juli 2011	Leerkracht groep 6/7 (donderdag en vrijdag) op de Emmausschool, Arnhem

Vrijwilligerswerk:

2004 – 2011	Hockey trainster/coach van meisjes en jongens van 6 tot 18 jaar.
2006 – 2008	Coördinatie Jeugd, scheidsrechters commissie
Zomer 2007	Begeleidster hockey kamp Amsterdam, organisatie Sport Ways.
Zomer 2008, 2009	Animatie werk op camping de Ossenbergh, in Overberg.
2010	Oprichtster van de stichting: Foundation of Hope for Grabouw (www.hopeforgrabouw.com)

Mevrouw ing. I.J.M. de Jong, NQA-auditor

Mevrouw De Jong is ingezet als NQA-auditor. Zij is sinds 2005 werkzaam als auditor en adviseur bij NQA. Zij is ervaren in het uitvoeren van visitatie- en adviestrajecten in het hoger onderwijs, bij zowel nieuwe als bestaande opleidingen en betrokken bij interne projecten van NQA. Daarnaast is zij betrokken bij de standaardisering van interne bedrijfsprocessen, de bijbehorende logistieke processen en digitalisering. Mevrouw De Jong adviseert daarnaast bij het opstellen en implementeren van een integraal kwaliteitszorgsysteem in het voortgezet onderwijs. Ook stelt zij mede de panels samen voor visitaties. Vanaf januari 2010 is accountmanagement ook onderdeel van haar takenpakket. Vanuit haar opleiding en ervaring heeft mevrouw De Jong kennis van organisatorische, didactische en onderwijskundige processen. Mevrouw De Jong heeft deelgenomen aan de NQA-auditortraining Hoger Onderwijs. In 2010 heeft zij deelgenomen aan de NVAO-training en is zij gecertificeerd secretaris.

Opleiding

2000 – 2004	Educatie- en Kennismanagement in de Groene Sector aan de Stoas Hogeschool te Den Bosch.
-------------	---

Werkervaring

2005 – heden	Netherlands Quality Agency, auditor/adviseur.
2004 – 2005	Essent, dossieranalist, afdeling debiteuren en incasso. Sogeti Nederland B.V., administratief medewerker, afdeling offerteafhandeling.
2003 – 2004	Afstudeerstages: Onderzoek naar de adviesbehoefte van stagebieders binnen de bloemenbranche. Uitkomsten in een onderzoeksrapport gepresenteerd aan Aequor. Nieuwe structuur aangebracht in avondopleiding voor Dutch Flower Arranger en de daarbij behorende docenten- en studentenhandleidingen geschreven.
2000 – 2004	Diverse stages in het Middelbaar Beroepsonderwijs als docent en lesstofontwikkelaar.

Bijlage 4: Bezoekprogramma

20-11-2012

Tijd	Deelnemers
13.00-13.30	Lunch panel
13.30-14.00	Rondleiding
14.00-14.30	Spreekuur (niemand heeft zich gemeld)
14.30-18.30	Materiaalbestudering panel

21-11-2012

Tijd	Gespreksdeelnemers
8.30-9.15	<p>Externe stage-/ onderzoeksbegeleiders: <i>Stefan van Beurden</i> - Natuuronderwijs Anders - Werkgroep leider Kigo Kind in Groene Omgeving <i>Anke Boon</i> - Nederlands Jeugdinstituut (Utrecht) - Programmaleider Kaleidoscoop <i>Cathrien Zuylen</i> - Kinderdagopvang de Schaepskooi (Oss) - Pedagogisch Kwaliteitsfunctionaris</p> <p>Docenten: <i>Drs. E.L.M. (Liesbeth) Vonk</i> Afstudeerbegeleider <i>Dr. E.J. (Ellen) Rohaan</i> Afstudeerbegeleider <i>Drs. C.T.C.A. (Corrie) Priems</i> Assessor CE3 & Beoordelaar onderzoeksverslag <i>Drs. A. (Anette) de Ruiter</i> (tot september 2012 in dienst geweest) Assessor CE3 & Beoordelaar onderzoeksverslag</p>
9.30-10.15	<p>Deelnemers blok inhoud II: afstuderen Afgestudeerden: <i>Wies Arts</i> datum afstuderen: 25-6-2012 <i>Ilse van Ballegooij</i> datum afstuderen: 25-6-2012 <i>Yara van Oosterhout</i> datum afstuderen: 26-6-2012 <i>Birgit Pajmans</i> datum afstuderen: 27-6-2012</p> <p>Studenten afstudeerfase: <i>Maïke van de Pas</i> (DT) vooropleiding (mbo) <i>Ienske Eibrink</i> (DT) vooropleiding (mbo) <i>Ramona van Vliet</i> (VT) vooropleiding (vwo) <i>Sanne Respen</i> (VT) vooropleiding (vwo)</p>
10.30-11.15	<p>Studenten P-fase <i>Rick Ploemen</i>, vooropleiding (mbo) voltijd <i>Marlies van Poppel</i>, vooropleiding (via colloquium doctum) voltijd <i>Colinda Vergouwen</i>, vooropleiding (mbo) deeltijd</p>

	<p>Studenten H-fase <i>Loes van de Sterren</i> vooropleiding (mbo) studiejaar 2, voltijd <i>Pleun Castelijns</i> vooropleiding (vwo) studiejaar 2, voltijd <i>Linsey Janssen</i> vooropleiding (mbo) studiejaar 2, deeltijd <i>Nikki van der Meijs</i> vooropleiding (havo) studiejaar 3, voltijd <i>Ilse Ruitenbeek</i> vooropleiding (havo) studiejaar 3, deeltijd</p>
11.30-12.15	<p>Docenten</p> <p><i>Drs. E.L.M. (Liesbeth) Vonk</i></p> <ul style="list-style-type: none"> ❑ kinderopvangsector, management en organisatie, managementvaardigheden, pedagogiek, onderzoek, internationalisering ❑ specifieke taken: <ul style="list-style-type: none"> - Docent (verzorgen van colleges en andere onderwijsactiviteiten voor PMK, binnen alle 4 de studie jaren) - SLB-er (schoolloopbaan- /stagebegeleider) - Afstudeerbegeleider - Ontwikkel- en coördinatietaken met betrekking tot diverse leerarrangementen verdeeld over de vier jaren van de opleiding - kartrekker en docent minor pedagogische advisering - lid examencommissie - lid werkgroep toetsing <p><i>Dr. E.J. (Ellen) Rohaan</i></p> <ul style="list-style-type: none"> ❑ Onderzoek, onderwijskunde, psychologie, wetenschap & techniek, maatschappelijke context van het onderwijs (onderwijs sociologie) ❑ specifieke taken: <ul style="list-style-type: none"> - Docent (verzorgen van colleges en andere onderwijsactiviteiten voor PMK, binnen alle 4 de studie jaren) - SLB-er (schoolloopbaan- /stagebegeleider) - Onderzoeker - Afstudeerbegeleider - Kernlid centrale kenniskring Leren & Innoveren - Voorzitter kenniskring Pabo Eindhoven/Venlo/Veghel, - voorzitter FHKE bouwteam Onderzoek - ontwikkelaar Master Leren & Innoveren <p><i>P.J.M. (Nelly) Ehrismann</i></p> <ul style="list-style-type: none"> ❑ inhouden gericht op ontwikkeling van en educatie aan jonge kind en jonge risicokind, andere aandachtsgebieden: creativiteit/ expressie/ kunst & cultuur ❑ specifieke taken: <ul style="list-style-type: none"> - Docent (verzorgen van colleges en andere onderwijsactiviteiten voor PMK, binnen alle 4 de studie jaren) - SLB-er (schoolloopbaan- /stagebegeleider) - Assessor - Ontwikkelaar - coördinator leerarrangement - uitvoerder minor jonge kind

	<p><i>N. T. M (Noortje) van Helvoort (MSc)</i></p> <ul style="list-style-type: none"> □ pedagogiek, Voor en Vroegschoolse Educatie, jonge kind, internationalisering incl. studiereis, ouderparticipatie/-betrokkenheid, Centra Jeugd en Gezin □ specifieke taken: <ul style="list-style-type: none"> - Docent (verzorgen van colleges en andere onderwijsactiviteiten voor PMK, binnen alle 4 de studie jaren) - SLB-er (schoolloopbaan- /stagebegeleider) - Assessor - Ontwikkelaar - Coördinator leerarrangement - Lid werkgroep kwaliteitszorg (ISK), - lid opleidingscommissie (OC), - lid werkgroep internationalisering, - coördinatie en uitvoering van meeloopdagen, - externe voorlichting PMK, - uitvoering schakelmodule vo-hbo, - monitoring introcommissie <p><i>N. U. E. (Neander) Houben (BSc)</i></p> <ul style="list-style-type: none"> □ Ontwikkelingspsychologie, groepsdynamica, interculturaliteit, integraal kindercentra en tieneropvang, sport en bewegen, sportpedagogiek □ specifieke taken: <ul style="list-style-type: none"> - Docent (verzorgen van colleges en andere onderwijsactiviteiten voor PMK, binnen alle 4 de studie jaren) - SLB-er (schoolloopbaan- /stagebegeleider) - Assessor - coördinatie leerarrangement - Minor docent Physical Education Primair Onderwijs - Gastdocent AcaPa Fontys Circus and Performing Arts Tilburg <p><i>M.R.E. (Rachel) Verheijen-Tiemstra (MCC)</i></p> <ul style="list-style-type: none"> □ (Verander-)management, marketing, ondernemerschap, financiën, HRM, communicatie, organisatiegedrag en cultuur, tieners, maatschappelijk verantwoord ondernemen □ specifieke taken: <ul style="list-style-type: none"> - Docent (verzorgen van colleges en andere onderwijsactiviteiten voor PMK, binnen alle 4 de studie jaren) - SLB-er (schoolloopbaan- /stagebegeleider) - Assessor
13.15-14.00	<p>Opleidingsmanagement</p> <p><i>Drs. J. Th. (Harrie) Van de Ven</i> Directeur Fontys Hogeschool Kind & Educatie</p> <p><i>Drs. A.M.M. (Astrid) Venes</i> Directeur Fontys Hogeschool Kind & Educatie</p> <p><i>Drs. C.T.C.A. (Corrie) Priems</i> Teammanager/ opleidingscoördinator PMK</p>

14.15-15.00	<p>Borging: <i>A.S.A.M. (Ad) Grootswagers</i> voorzitter examencommissie HK&E <i>J.H.M. (Joost) van Berkel</i> lid toetsbeleidsgroep, lid examencommissie <i>Drs. A. (Anette) de Ruiter</i> (tot september 2012 in dienst geweest) lid examencommissie, lid toetsbeleidsgroep <i>N.T.M (Noortje) van Helvoort (MSc)</i> Lid werkgroep kwaliteitszorg (ISK), lid opleidingscommissie (OC) <i>Nikkie van de Meijs</i>, vooropleiding (havo) studiejaar 3, hoofdfase voltijd, student lid opleidingscommissie</p>
15.00-17.00	Intern paneloverleg
17.00-17.30	Korte terugkoppeling aan de opleiding

Bijlage 5: Bestudeerde documenten

A Bron opgenomen als digitale bijlage

B Bron beschikbaar als (digitaal) naslagwerk tijdens visitatie

Nr.	Titel	A	B
1	Businessplan FPA (werktitel), januari 2012		x
2	Organisatiestructuur Fontys Hogeschool Kind & Educatie, mei 2012		x
3	Meerjarentoetsbeleid FPA, maart 2012		x
4	Aanvraag Toets Nieuwe Opleiding tbv de bacheloropleiding PMK, december 2007		x
5	Beroepsbeeld en opleidingsconcept PMK, FHKE 2012	x	
6	Basisdocument visie PMK op kinderopvang, december 2010		x
7	Kerndocumenten Pedagogisch Management Kinderopvang (WIF), sept. 2009	x	
8	Overzicht leden Raad van Advies, contacten met werkveld en vakgenoten 2012	x	
9	Notulen Raad van Advies PMK 2010-2011 / 2011-2012		x
10	Notulen LOO PMK i.o. 2010-2011		x
11	Startbekwaamhedenonderzoek net afgestudeerden 2012		x
12	Schematisch programmaoverzicht opleiding PMK 2011-2012	x	
13	Studiegids bacheloropleiding Pedagogisch Management Kinderopvang 2012-2013	x	
14	Set studiehandleidingen 2011-2012		x
15	Literatuurlijst Pedagogisch Management Kinderopvang 2012-2013	x	
16	Handleiding voor competentie-examens CE1, CE2 en CE3, 2011-2012 → 17		x
17	CPLTS-schema PMK 2011-2012	x	
18	Visie op onderzoek & uitwerking leerlijn onderzoek PMK 2012		x
19	Handleiding A-fase 2011-2012	x	
20	Stagehandleiding 2011-2012	x	
21	Verslagen bijeenkomsten met stage-/werkplekbegeleiders 2010 / 2011		x
22	Groeidocument opbouw PMK-programma 2010-2012		x
23	Voorlichtingsbrochure voltijd en deeltijd 2012-2013	x	
24	Onderwijs- en Examenregeling 2012-2013	x	
25	Deficiëntieprogramma taal 2011-2012		x
26	Exitinquêtes en analyse 2011-2012		x
27	Resultaten NSE 2012		x
28	Evaluatie schakelmodule Scholieren <i>Opvoeden en zo</i> 2010-2011		x
29	Verbeterplan PMK 2011-2012		x
30	Evaluaties leerarrangementen 2011		x
31	Verslagen bijeenkomsten kwaliteitskringen 2011 en 2012		x
32	Overzicht en analyse cv's personeel PMK 2012	x	
33	Personeelsbeleidsplan FPA 2012-2015, eerste versie IMR, februari 2012		x
34	Overzicht bezochte congressen, symposia, studiedagen en trainingen 2011-2012		x
35	Handleiding Studieloopbaanbegeleiding Voltijd & Deeltijd, 2011-2012		x
36	Toetsbeleid PMK 2008		x
37	Assessorenhandleiding PMK Algemeen 2011-2012		x
38	Set beoordelingsformulieren competentie-examen 1, 2 en 3, 2012		x
39	Analyseformulier competentie-examen tbv studenten 2012		x
40	Jaarverslag examencommissie FPOH/PMK 2011		x
41	Overzichtslijst afstudeerwerken 2012	x	
42	Formulier met beoordelingscriteria onderzoeksverslag 2012		x
43	Verslag peer review 2012		x
44	Evaluatie leerarrangementen A-fase 2012		x
45	Onderzoek naar de bevindingen externe stage-/afstudeerbegeleiders 2012		x
46	Verbeterplan voor de A-fase 2012-2013		x

Bijlage 6:   Overzicht bestudeerde afstudeerwerken

Hieronder een overzicht van de studenten van wie het panel de afstudeerwerken heeft bestudeerd. Conform de regels van de NVAO zijn alleen de studentnummers opgenomen.

Aangezien de opleiding net haar eerste acht afgestudeerden heeft, heeft het panel alle afstudeerwerken bestudeerd.

214963
2137761
215016
2137762
2135943
213728
2134482
206644

Bijlage 7: Verklaring van volledigheid en correctheid

Netherlands Quality Agency

Verklaring van volledigheid en correctheid van de informatie

Betreffende de visitatie van de

Opleiding: 008A2012.01 Pedagogisch Management Kinderopvang

Instelling: Fontys Hogescholen.

Visitatie datum: 21-11-2012

Ondergetekende: *C. Priems*

vertegenwoordigend het management van de genoemde opleiding,

in de functie van: *opleidingscoördinator/teammanager*

verklaart hierbij dat alle informatie ten behoeve van de visitatie van de genoemde opleiding in volledigheid en correctheid ter beschikking wordt gesteld, *waaronder informatie over alternatieve afstudeerroutes die momenteel en/of gedurende de afgelopen 6 jaar (hebben) bestaan*, zodat het visitatiepanel tot een op juiste feiten gebaseerde oordeelsvorming kan komen.

Handtekening:

A handwritten signature in black ink, appearing to be 'C. Priems', written over a horizontal line.

Datum: *19-11-2012*